

V I Lenin

Pitirim Sorokins värdefulla erkännanden

Pravda återgav idag en utomordentligt intressant insändare från Pitirim Sorokin, som man bör rikta alla kommunisters särskilda uppmärksamhet på. Insändaren hade publicerats i Izvestija Severo-Dvinskogo Ispolnitelnogo Komiteta^{*}, och Pitirim Sorokin förklarar i den att han utträder ur högersocialistrevolutionärernas parti och avsäger sig ledamotskapet i konstituerande församlingen. Hans motiv är att han finner det svårt att anvisa inte bara andra utan också sig själv några effektiva politiska recept och att han därför ”avstår från all slags politisk verksamhet”. Han skriver: ”Det revolutionsår som gått har lärt mig en sak: politiker kan göra fel, politiken kan vara samhällsnyttig men kan också vara samhällsskadlig, medan ett arbete inom vetenskapen eller folkbildningen alltid är nyttigt, alltid är nödvändigt för folket . . .” Insändaren är undertecknad ”Pitirim Sorokin, föreläsare vid Petersburgs universitet och psykoneurologiska institutet, f d ledamot av konstituerande församlingen och f d medlem av socialistrevolutionärernas parti”.

Insändaren förtjänar framför allt uppmärksamhet som ett utomordentligt intressant ”mänskligt dokument”. Det är inte så ofta man möter en sådan uppriktighet och rättframhet som Sorokins erkännande att hans politik slagit fel. Politiker som kommit underfund med att deras linje är felaktig försöker nog i de flesta fall dölja sin nyorientering, sudda över den, ”hitta på” några mer eller mindre ovidkommande motiv osv. Ett öppet och ärligt erkännande av ett politiskt fel är redan i och för sig en stor politisk handling. Pitirim Sorokin har fel när han skriver att arbete inom vetenskapen ”alltid är nyttigt”. Fel begås även på detta område, och även i den ryska litteraturen finns det prov på enveten förkunnelse av exempelvis reaktionära filosofiska åsikter hos människor som inte är några medvetna reaktionärer. Å andra sidan är ett öppet uttalande av en namnkunnig person, dvs en person som innehaft en för hela folket känd och ansvarsfull politisk post, om att han drar sig tillbaka från politiken också politik. Ett hederligt erkännande av ett politiskt fel är till mycket stor politisk nytta för många människor, om det är fråga om ett fel som omfattats av hela partier, vilka på sin tid haft inflytande på massorna.

Just för ögonblicket har Pitirim Sorokins insändare en utomordentligt stor politisk betydelse. Den ger oss alla en ”läxa” som det gäller att grundligt tänka igenom och tillgodogöra sig.

Varje marxist känner för länge sedan till sanningen, att endast proletariatet och bourgeoisin kan vara de *avgörande* krafterna i varje kapitalistiskt samhälle, medan alla sociala element som befinner sig mellan dessa klasser och faller under den ekonomiska beteckningen småbourgeois *oundvikligen* vacklar mellan dessa avgörande krafter. Men det är en väldigt stor skillnad mellan att erkänna denna sanning i böcker och att förmå dra de därav följande slutsatserna under den praktiska verksamhetens komplicerade förhållanden.

Pitirim Sorokin är representant för en utomordentligt bred samhällelig och politisk strömning, nämligen den mensjevikisksocialistrevolutionära. Att det är fråga om en strömning, att skillnaden mellan mensjeviker och socialistrevolutionärer är av ringa betydelse när det gäller deras inställning till kampen mellan bourgeoisin och proletariatet, det har händelserna i den ryska revolutionen sedan februari 1917 bevisat särskilt övertygande och åskådligt. Mensjeviker och socialistrevolutionärer är varianter av den småborgerliga demokratin. Det är denna strömnings ekonomiska innebörd och främsta politiska kännetecken. Från utvecklade länders historia är det känt hur ofta denna strömning i sin ungdom antar en ”socialistisk” färg.

^{*} Meddelanden från Norra Dvinas exekutivkommitté. Källan nämns felaktigt. Norra Dvina-exekutivkommittés tidning, där brevet hade publicerats i nr 75 av den 29 oktober 1918, hette i verkligheten *Krestianskije i Rabotjje Dumy* (Bonde- och arbetartankar). – Red

Man frågar sig vad det var som särskilt starkt stötte bort denna strömnings företrädare från bolsjevikerna, från den proletära revolutionen, för några månader sedan och vad som nu har fått dem att slå om från fientlighet till neutralitet. Det är alldeles uppenbart att orsaken till denna nyorientering är för det första den tyska imperialismens krasch i samband med revolutionen i Tyskland och andra länder jämte avslöjandet av den brittisk-franska imperialismen och för det andra avslöjandet av de borgerligt demokratiska illusionerna.

Låt oss dröja vid den första orsaken. Patriotismen är en av de djupaste känslor som inpräntats under sekler och årtusenden genom att det existerat separata fosterland. Till vår proletära revolutions särskilt stora, ja utomordentligt stora svårigheter, hörde den omständigheten att den fick uppleva en period av den skarpaste diskrepans till patriotismen, nämligen Brest-fredens period. Den bitterhet, harm och ursinniga vrede som framkallades av denna fred är begripliga och självfallet kunde vi marxister endast av proletariatets medvetna förtrupp vänta förståelse för den sanningen, att vi gjorde och måste göra de största nationella offer i den proletära världsrevolutionens högsta intresse. Ideologer som inte tillhör marxismen och de breda arbetande massorna utanför proletariatet, vilket gått igenom en lång strejk- och revolutionsskola, saknade en fast övertygelse om att denna revolution höll på att mogna och en villkorlös trohet mot den. Vår taktik föreföll dem i bästa fall vara inbillning, fanatism och äventyrspolitik, de ansåg att hundratals miljoners allra mest uppenbara reella intressen offrades för en abstrakt, utopisk eller tvivelaktig förhoppning om någonting som skulle inträffa i andra länder. Och småbourgeoisin är, till följd av sin ekonomiska ställning, mer patriotisk än bourgeoisin eller proletariatet.

Men utvecklingen gick som vi hade sagt.

Den tyska imperialismen, som hade förefallit som den enda fienden, störtade samman. Den tyska revolutionen, som hade förefallit att vara en "farsartad dröm" (för att använda ett känt uttryck av Plechanov), blev ett faktum. Den brittisk-franska imperialismen, som i de småborgerliga demokraternas fantasi hade framstått som demokratins vän och de förtrycktas försvarare, visade sig i verkligheten vara ett rovdjur som påtvingade den tyska republiken och Österrikes folk villkor värre än Brestfreden, ett rovdjur som utnyttjade de "fria" republikanernas, fransmännens och amerikanernas, trupper som gendarmer och bödlar, förkvävare av små och svaga nationers oavhängighet och frihet. Denna imperialism har med skoningslös grundlighet och öppenhet avslöjats av världshistorien, vars fakta visade de ryska patrioterna, vilka inte ville veta av något annat än fosterlandets direkta (och på det gamla sättet uppfattade) fördelar, att vår ryska revolutions förvandling till en socialistisk inte var ett äventyr utan en nödvändighet. Det *fanns* nämligen *inget annat* val: den brittisk-franska och den amerikanska imperialismen kommer *oundvikligen* att förkväva Rysslands oavhängighet och frihet *om* inte den socialistiska världsrevolutionen, bolsjevismen, segrar.

Fakta är envisa ting, säger engelsmännen. Och vi har under de senaste månaderna upplevt fakta som innebär den största vändpunkten i hela världshistorien. Dessa fakta tvingar de småborgerliga demokraterna i Ryssland att trots deras hat mot bolsjevismen, som framkallats genom vår inre partikamps historia, vända såg från fientlighet mot bolsjevismen först till neutralitet och sedan till stöd åt den. De objektiva betingelser som särskilt starkt stötte bort sådana demokratiska patrioter från oss är ett passerat stadium. Nu råder i världen sådana objektiva förhållanden som tvingar dem att vända sig till oss. Pitirim Sorokins vändning är alls ingen tillfällighet utan en yttring av den nyorientering som är oundviklig för en *hel klass*, för hela den småborgerliga demokratin. Den som inte förstår och förmår utnyttja detta är ingen marxist, han är en dålig socialist.

Vidare. Tron på att "demokratin" *i allmänhet* skall ha en universell, allfrälsande verkan, oförmågan att förstå att denna demokrati är en *borgerlig* demokrati, historiskt begränsad i sin

nytta, i sin nödvändighet, denna tro och denna oförmåga har rått i alla länder under sekler och decennier, särskilt bland småbourgeoisin. Storborgaren är härdad och garvad, han vet att den demokratiska republiken liksom varje annan statsform under kapitalismen endast är ett maskineri för att undertrycka proletariet. Storborgaren vet detta genom sin mycket intima förtrogenhet med de verkliga ledarna och de djupast liggande (och ofta just därför mest dolda) drivfjädrarna i varje borgerligt statsmaskineri. Småborgaren, som på grund av sin ekonomiska ställning och alla sina levnadsförhållanden inte har samma möjlighet att tillägna sig denna sanning, hyser rentav illusioner om att en demokratisk republik skulle innebära "ren demokrati", en "fri folkstat", en utanför eller ovanför klasserna stående folkmakt, en ren yttring av folkviljan osv. Dessa vanföreställningar är fast rotade hos den småborgerliga demokraten av den ofrånkomliga anledningen att han står längre från den hårda klasskampen, från börsen och den "verkliga" politiken, och det vore helt omarxistiskt att vänta sig att de skulle utrotas enbart genom propaganda och på kort tid.

Men världshistorien går nu med en så enastående snabbhet och slår sönder allt invariant och allt gammalt med en slägga av så oerhörd tyngd, med kriser av så ojämförlig styrka att även de mest fastrotade vanföreställningar sviktar. Hos "demokraten i allmänhet" uppstod naturligt och oundvikligt en naiv tro på konstituerande församlingen, en naiv kontrastering av den "rena demokratin" mot "proletariatets diktatur". Men det som konstituerande församlingens anhängare upplevde i Archangelsk, Samara, Sibirien och i söder kunde inte annat än krossa deras mest grundmurade vanföreställningar. Wilsons idealiserade demokratiska republik *visade sig* i verkligheten vara en form för den mest ursinniga imperialism, det skamlösaste förtryck och "förkvävning av små och svaga folk. Den genomsnittliga "demokraten" i allmänheten, mensjeviken och socialistrevolutionären, tänkte: "Något slags förment högre statstyp, något slags sovjetmakt? Det är inte för oss! Vi skulle vara nöjda med en vanlig demokratisk republik!" Dylika förhoppningar skulle naturligtvis ha räckt under flera decennier i "vanliga", relativt fredliga tider.

Men nu visar världshändelsernas gång och de obarmhärtiga lärdomarna av förbundet mellan Rysslands alla monarkister och den brittisk-franska och den amerikanska imperialismen i *praktiken*, att den demokratiska republiken är en borgerligt demokratisk republik som redan är föråldrad med tanke på de frågor som imperialismen ställt på historiens dagordning, att det inte finns något *annat* val: *antingen* segrar sovjetmakten i världens alla utvecklade länder *eller* segrar den brittisk-amerikanska imperialismen, den mest reaktionära och ursinniga, som förkväver alla små och svaga folk, återupprättar reaktionen i hela världen och utmärkt väl lärt utnyttja den demokratiska republikens form.

Det ena eller det andra.

Någon mellanväg finns inte. Denna åsikt betraktades till helt nyligen som förblindad bolsjevikfanatism.

Men utvecklingen visade att det förhöll sig just så.

Det är ingen tillfällighet, att Pitirim Sorokin av sagt sig medlemskapet i konstituerande församlingen. Det är ett tecken på en hel klass', hela den småborgerliga demokratin nyorientering. En splittring inom den är oundviklig. En del kommer att gå över på vår sida, andra kommer att förbli neutrala och andra åter kommer att medvetet ansluta sig till de monarkistiska kadeterna, som bjuder ut Ryssland åt det brittisk-amerikanska kapitalet och vill förkväva revolutionen med utländska bajonetter. En av ögonblickets aktuella uppgifter är att bedöma och utnyttja denna nyorientering bland mensjevikiska och socialistrevolutionära demokrater från bolsjevikfientlighet först till neutralitet och sedan till stöd åt bolsjevismen.

Varje paroll som partiet riktar till massorna har en benägenhet att stelna, förlora sitt levande innehåll och förbli giltig för många även när de förhållanden som gjorde parollen nödvändig

har förändrats. Det är ett oundvikligt ont, och utan att man lärt sig bekämpa och besegra det kan inte en riktig partipolitik tryggas. Den period av vår proletära revolution då den särskilt skarpt skilde sig från mensjevnikernas och socialistrevolutionärernas demokrati var historiskt nödvändig; en häftig kamp mot dessa demokrater som vinglade över i fiendelägret och företog sig att återupprätta den *borgerliga och imperialistiska* demokratiska republiken var oundviklig. Flera paroller från denna kamp har nu stelnat och förstenats och utgör ett *hinder* för att rätt bedöma och på lämpligt sätt utnyttja den nya situation då nyorienteringen inleddes bland dessa demokrater, en orientering åt vårt håll, inte tillfällig utan djupt förankrad i hela den internationella situationen.

Det räcker inte med att stödja denna omsvängning, att vänligt möta dem som vänder sig till oss. En politiker som inser sin uppgift måste lära sig att *framkalla* denna förändring i enskilda skikt och grupper av den breda småborgerliga demokratiska massan när han konstaterat att betydande och djupgående historiska orsaker för en sådan nyorientering föreligger. Den revolutionära proletären måste veta vilka som måste undertryckas och vilka man kan träffa överenskommelse med samt när och hur det bör ske. Det vore löjligt och absurt att avstå från terror och undertryckande gentemot godsägarna och kapitalisterna och deras handgångna män, som säljer Ryssland åt de utländska ”allierade” imperialisterna. Att försöka ”övertyga” och överhuvudtaget ”psykologiskt påverka” dem skulle vara skrattretande. Men lika absurt och löjligt – om inte i ännu högre grad – skulle det vara att insistera på enbart undertrycknings- och terrortaktik gentemot den småborgerliga demokratin när händelseutvecklingen tvingar den att vända sig till oss.

Dessa demokrater möter proletariatet överallt. På landsbygden är det vår uppgift att avskaffa godsägarna och bryta det motstånd som kulaken – utsugaren och spekulanten – bjuder. Härvid är det *endast* halvproletärerna, ”fattigbönderna”, som vi kan söka ett fast stöd hos. Men medelbonden är inte fiende till oss. Han har vacklat, vacklar och kommer att vackla: uppgiften att påverka vacklande är *inte densamma* som uppgiften att stöta utsugarna och besegra en aktiv fiende. Att kunna komma överens med medelbonden – utan att för ett ögonblick upphöra med kampen mot kulaken och med fast stöd endast på fattigbonden – det är den aktuella uppgiften, ty en nyorientering bland medelbönderna åt vårt håll är nämligen just nu ofrånkomlig på grund av de anförda orsakerna.

Detsamma gäller hemslöjdsidkare, hantverkare, den arbetare som lever under de mest småborgerliga förhållanden eller har bevarat synnerligen småborgerliga åsikter, många tjänstemän, officerare och i synnerhet de intellektuella i allmänheten. Det står utom allt tvivel att det i vårt parti rätt ofta föreligger en oförmåga att utnyttja nyorienteringen bland dem och att denna oförmåga kan och bör övervinnas, förvandlas till förmåga.

Bland de fackligt organiserade proletärerna har vi redan ett fast stöd hos det övervägande flertalet. De minst proletära och mest småborgerliga skikten av *arbetande*, som svänger åt vårt håll, måste man förstå att dra över på vår sida, inlemma i den allmänna organisationen och underordna den allproletära disciplinen. Den aktuella parollen är här inte att bekämpa dem utan att dra dem med, att förmå påverka dem, övertyga de vacklande, tillgodogöra sig de neutrala och fostra – genom proletär masspåverkan – dem som sackat efter eller som först helt nyligen börjat frigöra sig från vanföreställningarna om konstituerande församlingen eller de ”patriotiskt demokratiska” illusionerna.

Vi har redan ett tillräckligt fast stöd hos de arbetande massorna. Den 6:e sovjetkongressen visade detta särskilt åskådligt. Vi fruktar inte de borgerliga intellektuella men vi kommer inte för ett ögonblick att minska kampen mot de hätska sabotörerna och vitgardisterna. Men parollen för dagen är att förmå tillgodogöra sig den omorientering till oss som försiggår bland dem. Vi har fortfarande en hel del sämre representanter för de borgerliga intellektuella som

lyckats nästla sig in i sovjetmakten. De måste kastas ut och ersättas med intellektuella som igår ännu var medvetet fientliga mot oss och idag endast är neutrala; det är en av ögonblickets viktigaste uppgifter, en uppgift för alla sovjetfunktionärer som har att göra med ”intelligent-sian”, en uppgift för alla agitatorer, propagandister och organisatörer.

En överenskommelse med medelbonden, med arbetaren som var mensjevik igår, med tjänstemannen eller den intellektuelle som var sabotör igår fordrar självfallet skicklighet, liksom varje politiskt handlande i en invecklad och i snabb förändring stadd situation. Det som krävs är inte att nöja sig med den skicklighet vi har tack vare vår tidigare erfarenhet utan att *absolut gå vidare, absolut söka göra mer*, att absolut gå över från lättare uppgifter till svårare. Utan detta är inga framsteg överhuvudtaget möjliga, inte heller i det socialistiska uppbyggnadsarbetet.

Jag fick häromdagen besök av representanter för kongressen med befullmäktigade för kreditkooperationen. De visade mig en kongressresolution som var riktad *mot en sammanslagning* av kreditkooperativa banken och republikens folkbank. Jag sade till dem, att jag är för en överenskommelse med medelbonden och starkt uppskattar även början av en vändning från fientlighet till neutralitet gentemot bolsjevikerna från kooperatörernas sida, men att grunden för en överenskommelse läggs endast om de går med på att den speciella banken helt slås samman med republikens enhetsbank. Kongressrepresentanterna ersatte då sin resolution med en annan, som kongressen antog, där allt mot ett samgående hade strukits, *men – men* där i stället en plan hade lanserats för ett *speciellt* ”kreditförbund” för cooperationen, som i sak inte på något sätt skilde sig från en speciell bank! Det var skrattretande. Genom att ändra ord kan man givetvis lura endast dumbommar. Men misslyckandet för ett sådant – ”försök” kommer inte att rubba vår politik det minsta; gentemot kooperatörerna och medelbönderna har vi fört och kommer vi att föra en politik som går ut på överenskommelse, samtidigt som varje försök att ändra sovjetmaktens och det sovjetiska socialistiska uppbyggnadsarbetets *linje* kommer att omintetgöras.

Vacklan är ofrånkomlig bland småborgerliga demokrater. Det räckte med några segrar för tjeckoslovakerna för att dessa demokrater skulle gripas av panik, börja sprida panik, gå över till ”segrarna” och vara redo att möta dem med krypande ödmjukhet. Man får naturligtvis inte för ett ögonblick glömma att det nu också skulle räcka med några delframgångar för t ex de brittisk-amerikanska-krasnovska vitgardisterna för att en vacklan åt motsatt håll skulle börja, paniken öka och fall av panikspridning, förräderi och övergång på imperialisternas sida m m, m m mångfaldigas.

Det är vi medvetna om och det kommer vi inte att glömma. Den av oss erövrade rent proletära grundvalen för sovjetmakten, som stöds av halvproletärerna, kommer att förbli stabil. Våra led, vår armé kommer inte att svikta, det har erfarenheten visat oss. Men när djupgående världshistoriska förändringar framkallar en oundviklig vändning åt vårt håll bland de parti-lösa, mensjevikiska och socialistrevolutionära demokraternas massa, måste vi lära oss och kommer vi att lära oss att tillgodogöra oss denna nyorientering, stödja den, framkalla den i olika grupper och skikt, göra vårt bästa för en överenskommelse med dessa element och på så sätt underlätta arbetet för det socialistiska uppbyggandet och reducera inverkan av det plågsamma ekonomiska förfallet, okunnigheten och inkompetensen, vilka fördröjer socialismens seger.

Skrivet den 20 november 1918

Publicerat i *Pravda* nr 252, den 21 november 1918

V I Lenin, *Samlade skrifter*, 5:e ry uppl, b 37, s 188-197